

הכנסת העשרים

יוזמים : חברי הכנסת גילה גמליאל
יואב קיש

591/20/פ

הצעת חוק הורים וילדיהם, התשע"ה–2015

פרק א': מטרת החוק ועקרונות יסוד

1. מטרת החוק
חוק זה מטרתו להבטיח את טובתם של כל ילדה או ילד באמצעות מימוש זכויותיהם על ידי הוריהם, בהתאם לעקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד.
2. טובת הילדה או הילד – שיקול ראשון במעלה
טובתם של הילדה או הילד תהיה שיקול ראשון במעלה בכל פעולה, החלטה או הליך משפטי בעניינם, לפי חוק זה (בחוק זה – טובת הילדה או הילד כשיקול ראשון במעלה).
3. שיתוף ילדה או ילד בעניין הנוגע אליהם
בכל החלטה או פעולה של הורה או בהליך משפטי, הנוגעים לילדתו או לילדו, ייתן להם ההורה הזדמנות להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונותיהם בעניין הנוגע אליהם, בהתאם לגילם ולמידת בגרותם, לאחר ששיתפם במידע הנוגע לעניין אלא אם כן שיתופם במידע כאמור עלול לפגוע בהם.

פרק ב': הגדרות

4. הגדרות
בחוק זה –

"אחריות הורית" – כמשמעותה בסעיף 7(א);

"אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד" – אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, אשר אושרה בידי עצרת האומות המאוחדות ביום כ"ב בחשוון התש"ן (20 בנובמבר 1989), אושרה בידי מדינת ישראל ביום כ"ד באב התשנ"א (4 באוגוסט 1991) ונכנסה לתוקפה לגבי ישראל ביום כ"ה בחשוון התשנ"ב (2 בנובמבר 1991);

"בית משפט" – בית משפט לענייני משפחה;

"בן משפחה" – אח, אחות או הורה של הורה;

"הורה" – לרבות מי שמונה כאפוטרופוס לפי סעיף 33(א)(1) או 33א לחוק הכשרות המשפטית או מי שפועל כאפוטרופוס לילדה או לילד לפי סעיף 67 לחוק האמור;

"הורים בפירוד" – הורים החיים בנפרד, בין שנישואיהם הותרו, הופקעו או אויבו, בין שהם עדיין נשואים ובין שלא נישאו כלל;

"חוק הכשרות המשפטית" – חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962¹;

"חוק מרשם האוכלוסין" – חוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965²;

"ילדה או ילד" – ילדה או ילד שטרם מלאו להם שמונה עשרה שנים;

"השר" – שר המשפטים.

פרק ג': זכויות ילדה וילד

5. זכות ילדה או ילד לאחריות הורית כלפיהם
לכל ילדה או ילד זכות טבעית שלהוריהם תהיה, יחד ולחוד, אחריות הורית כלפיהם, בהתאם להוראות חוק זה.

6. זכות ילדה או ילד למימוש זכויותיהם
לכל ילדה או ילד זכות שהוריהם יממשו את זכויותיהם, ובין השאר את הזכויות המפורטות להלן, בדרך ההולמת את טובת הילדה או הילד כשיקול ראשון במעלה, בהתאם לגילם ולמידת בגרותם, והכול לפי מידת יכולתם של ההורים ובכפוף להוראה בחוק או לפיו:

(1) הזכות לזהות אישית, הזכות להיקרא בשם שמכבד, הזכות להירשם כילדי שני הוריהם ככל שהם זכאים לכך לפי חוק מרשם האוכלוסין; והזכות להירשם במרשם בכתובתו של כל אחד מהוריהם.

(2) הזכות שכל אחד מהוריהם יכיר בהם ויכבד אותם כבני אדם עצמאיים ויפתח אצלם יחס של כבוד כלפי ההורה השני, והזכות להבטחת פרטיותם;

(3) הזכות להכיר כל אחד מהוריהם, להיות מטופל על ידי כל אחד מהם ולקיים קשר ישיר וסדיר עם כל אחד מהם;

(4) הזכות לקיים קשר עם בני משפחתם;

(5) הזכות להבטחת שלומם ודאגה לבריאותם;

¹ ס"ח התשכ"ב, עמ' 120.
² ס"ח התשכ"ה, עמ' 270.

(6) הזכות להתפתחותם הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית ולפיתוח כישורונותיהם ויכולותיהם האישיות, והכול בהתאם לגילם ולצורכיהם כילדים, ואם הם בעלי מוגבלות – גם בהתאם לצורכיהם המיוחדים;

(7) הזכות להבטחת כלכלתם וכן לשמירה על נכסיהם, לניהולם ולפיתוחם;

(8) הזכות לחינוכם לחיי אחריות בחברה ולכיבוד זכויות היסוד של כל אדם בלא הבדל גזע, מין, דת, לאום או מוצא;

(9) הזכות לחופש מחשבה, ביטוי, מצפון ודת וכן הזכות להכיר את תרבותם ולהשתמש בשפתם;

(10) הזכות להגנה מפני כל סוג של הזנחה, אלימות, התעללות, ניצול או סחר, לרבות מפני חשיפה לכל התנהגות עבריינית אחרת.

פרק ד': אחריות הורית

7. אחריות הורית (א) להורים האחריות, יחד ולחוד, להחליט ולפעול בענייניהם של ילדתם או ילדם, לממש את זכויותיהם ולייצגם, בדרך ההולמת את טובת הילדה או הילד כשיקול ראשון במעלה (בחוק זה – אחריות הורית).

(ב) במימוש האחריות ההורית יביאו ההורים בחשבון את מכלול הזכויות של ילדתם או ילדם, ובין השאר הזכויות כאמור בסעיף 6(א), וכן את המאפיינים, הצרכים והאינטרסים של הילדה או הילד, ובפרט אלה:

(1) גילם, מינם, תכונותיהם, כישוריהם ויכולותיהם המשתנים בהתאם לגילם;

(2) רצונם, רגשותיהם ודעותיהם;

(3) הצורך להבטיח את שלומם הגופני והנפשי, בריאותם, חינוכם וכלכלתם ברמה הולמת;

(4) משמעות ממד הזמן בחייהם והצורך בקבלת החלטה מהירה בעניינם תוך בחינת ההשפעה על מהלך חייהם;

(5) צורכיהם כילדים, ואם הם בעלי מוגבלות – גם צורכיהם המיוחדים;

(6) קיום קשר סדיר וישיר בינם לבין כל אחד מהוריהם וקיום קשר עם בני משפחתם ועם אנשים משמעותיים אחרים בחייהם, לרבות כשההורים בפירוד.

8. שיתוף בין ההורים
במימוש האחריות
ההורית

במימוש האחריות ההורית יפעל כל אחד מההורים, לרבות הורים בפירוד, בשיתוף פעולה ובדרך של כבוד עם ההורה השני, כדי להגיע להסכמות בתוך זמן סביר על אופן מימוש אחריותם ההורית, יחד או לחוד, ויחולו הוראות אלה:

(1) הסכמתו של הורה לפעולת ההורה השני יכולה להינתן מראש או למפרע, במפורש או מכללא, לעניין מסוים או באופן כללי, בכפוף להוראות פסקאות (2) ו-(3);

(2) בעניין של טיפול שגרתי או בעניין שאין בו כדי להשפיע באופן ממשי, מהותי או ארוך טווח על הילדה או הילד, חזקה על הורה שהסכים לפעולת ההורה השני כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר, ובלבד שיידע את ההורה השני על הפעולה בהזדמנות הראשונה לאחר מכן;

(3) בעניין שיש בו כדי להשפיע באופן ממשי, מהותי או ארוך טווח על הילדה או הילד, לא יפעל הורה ולא יקבל החלטה אלא אם כן קיבל לכך מראש את הסכמתו המפורשת של ההורה השני; ואולם בעניין כאמור שפעולה או החלטה לגביו אינה סובלת דיחוי או שדחיית הפעולה או ההחלטה לגביו לצורך קבלת הסכמת ההורה השני עלולה לגרום לנזק ממשי לילדה או לילד, רשאי הורה לפעול בלא הסכמת ההורה השני ובלבד שיידע אותו על הפעולה בהזדמנות הראשונה לאחר מכן.

9. חילוקי דעות בעניין
מימוש האחריות
ההורית

(א) התגלעו חילוקי דעות בין הורים בעניין אופן מימוש האחריות ההורית, יפעלו ההורים להגיע להסכמה ביניהם בדרכי שלום, בעצמם או באמצעות צד שלישי ובכלל זה מטפל מקצועי או מגשר.

(ב) התגלעו חילוקי דעות בין הורה לילדתו או לילדו בעניין מימוש האחריות ההורית, יפעל ההורה, ככל האפשר, להגיע להסכמה עם הילדה או הילד בדרכי שלום, בעצמם או באמצעות צד שלישי ובכלל זה מטפל מקצועי או מגשר.

10. הסכם הורות בין
הורים בפירוד

הגיעו הורים בפירוד להסכמה בעניין אופן מימוש האחריות ההורית, יערכו ביניהם הסכם הורות לפי טופס שקבע השר בתקנות (בחוק זה – הסכם הורות); הסכם הורות טעון אישור של בית משפט והוא יאשרו לאחר ששוכנע שניתנה לילדתם או לילדם של ההורים בפירוד הזדמנות להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונם לגבי ההסכם, בהתאם להוראות סעיף 3, ולאחר שנוכח כי ההסכם הוא לטובת הילדה או הילד.

קביעת הסדר
הורות על ידי בית
משפט

11.

(א) לא הגיעו הורים לרבות הורים בפירוד, להסכמה בעניין אופן מימוש האחריות ההורית, רשאי כל אחד מהם וכן רשאים ילדתם או ילדם, לבקש מבית משפט לקבוע את אופן מימוש האחריות ההורית (בחוק זה – הסדר הורות); כל הורה יצרף לבקשה לפי סעיף זה (בסעיף זה – הבקשה), או לתשובה לבקשה, הצעה להסכם הורות בטופס שנקבע לפי סעיף 10.

(ב) בבוא בית המשפט לקבוע הסדר הורות, יביא בית המשפט בחשבון את טובת הילדה או הילד כשיקול ראשון במעלה, ובכלל זה יתחשב, בין השאר, בכל אלה:

(1) מצבם הגופני והנפשי של הילדה או הילד, צורכיהם ההתפתחותיים של הילדה או הילד וכישוריהם המשתנים בהתאם לגילם, וכן הבטחת צורכיהם כילדים, ואם הם בעלי מוגבלות – גם צורכיהם המיוחדים, והכול תוך הבטחת היציבות ביחסים בינם לבין סביבתם;

(2) רצון הילדה או הילד, על ידי מתן הזדמנות לילדה או לילד להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונם לגבי ההסדר, כאמור בסעיף 3, אלא אם כן הפגיעה שתיגרם לילדה או לילד כתוצאה ממימוש זכותם כאמור עולה על הפגיעה שתיגרם להם כתוצאה משלילתה, הכול כפי שקבע השר בתקנות;

(3) זכותם של הילדה או הילד לקיום קשר ישיר וסדיר עם כל אחד מהוריהם;

(4) זכותם של הילדה או הילד לקיום קשר עם בני משפחתם;

(5) יכולתו של כל אחד מההורים לממש את האחריות ההורית;

(6) מידת הנכונות של כל אחד מההורים לשתף פעולה עם ההורה השני כאמור בסעיף 8, לרבות נכונותם להבטיח את מימוש הקשר של הילדה או הילד עם ההורה השני ועם בני המשפחה;

(7) הטיפול שהעניק כל אחד מההורים לילדה או לילד עד למועד קביעת בית המשפט.

(ג) קביעת חלוקת זמן השהות והמגורים של ילדה או ילד עם כל אחד מהוריהם, כחלק מקביעת הסדר הורות לפי סעיף זה, אין משמעותה בהכרח חלוקה שווה של זמן השהות של הילדה או הילד עם כל אחד מהוריהם, אלא כנקודת מוצא בלבד.

(ד) החלטה סופית של בית המשפט בעניין הסדר הורות לפי סעיף זה תינתן בתוך ששה חודשים מיום הגשת הבקשה, אלא אם כן החליט בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להאריך את התקופה האמורה.

12. הסדר הורות זמני

במקרים בהם בעקבות פרידת ההורים קיים חשש לניתוק הקשר של הילדה או הילד מאחד ההורים, רשאי ההורה וכן רשאים ילדתם או ילדם לבקש מבית המשפט לקבוע לאלתר הסדר הורות זמני; בית המשפט ידון בבקשה בתוך 48 שעות מהגשתה ויתבסס בקביעתו על מירב המידע המצוי בידיו ועל הקריטריונים המפורטים בסעיף 11(ב); הסדר הורות הזמני יהיה בתוקף עד לדיון הראשון, אז הוא ייבחן מחדש.

13. הפרת הסכם הורות

או הסדר הורות

(א) הפר הורה הסכם הורות או הסדר הורות, רשאי ההורה השני וכן רשאים ילדתם או ילדם, לבקש מבית המשפט לקבוע הסדר הורות או לשנות הסדרים הקבועים בהסכם ההורות או בהסדר ההורות, לפי העניין, וכן להורות על נקיטת אמצעים אלה:

(1) הפניה ליחידת הסיוע שליד בית המשפט, לשם גיבוש דרכים למימוש הסכם ההורות או הסדר ההורות;

(2) מינוי צד שלישי אשר ילווה את ההורים במימוש הסכם ההורות או הסדר ההורות, לרבות קביעה בעניין ההוצאות הכרוכות בכך;

(3) חיוב ההורה שהפר באופן חוזר ונשנה את הסכם ההורות או את הסדר ההורות, להשתתף בהדרכה וטיפול מקצועי מאת גורם שיקבע בית המשפט ולשאת בהוצאות הכרוכות בכך;

(4) חיוב ההורה שהפר את הסכם ההורות או את הסדר ההורות בתשלום פיצויים לילדה או לילד או להורה השני, לרבות פיצויים בשל נזק שנגרם למי מהם;

(5) שינוי ההסדרים שנקבעו בהסכם ההורות או בהסדר ההורות.

(ב) סעיף קטן (א) אינו בא לגרוע מסמכותו של בית המשפט לפי פקודת ביזיון בית המשפט³.

³ חוקי אי"י, כרך א', (ע) 332, (א) 356.

(א) הורה המבקש להעתיק את מקום מגוריו הרגיל למדינת חוץ יחד עם ילדתו או ילדו או לבדו (בסעיף זה – ההורה המבקש), יודיע על רצונו כאמור להורה השני (בסעיף זה – ההורה השני) מיד כשהתגבשה החלטתו ולפחות 90 ימים לפני המועד שנקבע ליציאתו מישראל, ויזיע להורה השני להגיע להסכמה על הסכם הורות כאמור בסעיף 10, שיבטיח את מימוש אחריותם ההורית, יחד ולחוד, לאחר המעבר למדינת החוץ.

(ב) ההורה השני יודיע להורה המבקש, בתוך 21 ימים מיום קבלת ההצעה כאמור בסעיף קטן (א), את עמדתו בעניין.

(ג) הגיעו ההורים לידי הסכם הורות כאמור בסעיף קטן (א), יביאו אותו לאישור בית המשפט כאמור בסעיף 10.

(ד) לא הגיעו ההורים לידי הסכם הורות כאמור בסעיף קטן (א), רשאי ההורה המבקש לפנות לבית המשפט בבקשה לקבוע הסדר הורות שיבטיח את מימוש אחריותם ההורית, יחד ולחוד, לאחר המעבר למדינת החוץ (בסעיף זה – בקשה); בבקשה יפרט ההורה המבקש את העניינים האלה:

(1) הטעמים להעתקת מקום המגורים למדינת חוץ;

(2) אם מעבר ההורה הוא עם הילדה או הילד, תכנית לקליטת הילדה או הילד במדינת החוץ, שתבטיח את טובת הילדה או הילד;

(3) הצעה להסכם הורות שיבטיח את מימוש אחריותם ההורית, יחד ולחוד, לאחר המעבר למדינת החוץ, לרבות העלויות הכרוכות בכך.

(ה) ההורה השני יפרט בתשובתו את הטעמים להתנגדות לבקשה ויצרף לה הצעה מטעמו להסכם הורות שיבטיח את מימוש אחריותם ההורית, יחד ולחוד, לאחר מעבר ההורה המבקש למדינת החוץ, לרבות העלויות הכרוכות בכך.

(ו) בקביעת הסדר הורות לפי סעיף זה, ישקול בית המשפט, בין השאר, את העניינים האלה:

(1) מכלול השיקולים שבסעיף 11(ב);

(2) תכנית לקליטת הילדה או הילד במדינת החוץ;

(3) יכולתו של כל אחד מההורים לעמוד בתכנית הקליטה ולקיים את הסכם ההורות שהוצע על ידו;

(4) רצון הילדה או הילד, על ידי מתן הזדמנות לילדה או לילד להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונם לגבי ההסדר, כאמור בסעיף 11(ב)(2).

(ז) החלטה סופית של בית המשפט בבקשת ההורה המבקש תינתן בתוך שנה מיום הגשת הבקשה.

(ח) הוראות סעיף זה לא יחולו במקרה שבו נדרש הורה על פי דין לצאת מישראל.

15. העתקת מקום מגורים בתחומי ישראל
(א) הוראות סעיף 14 יחולו, בשינויים המחויבים, במקרה שבו מבקש הורה להעתיק את מקום מגוריו עם ילדתו או ילדו או לבדו בתחומי ישראל, למרחק של 30 קילומטרים ומעלה מההורה השני או אם קיים חשש לפגיעה של ממש בקשר של הילדה או הילד עם ההורה השני בשל העתקת מקום המגורים.

(ב) מעבר מגורים לפי סעיף קטן (א) טעון הכנת הסכם הורות אשר יבטיח את מימוש אחריותם של שני ההורים; מעבר מגורים כאמור לא יבוצע בטרם אושר הסכם ההורות בבית המשפט, אלא אם ניתן לכך אישור בית המשפט.

16. בקשה לקשר עם בן משפחה
(א) התגלעו חילוקי דעות בין הורים לבין בן משפחה בעניין אופן מימוש הקשר בין הילדה או הילד לבין בן המשפחה, יפעל בן המשפחה, ככל האפשר, להגיע להסכמה עם ההורים בדרכי שלום, לרבות באמצעות צד שלישי ובכלל זה מטפל מקצועי או מגשר.

(ב) לא הגיע בן המשפחה לידי הסכמה עם ההורים כאמור בסעיף קטן (א), רשאים בן המשפחה או הילדה או הילד, לבקש מבית המשפט לקבוע את אופן מימוש הקשר בין בן המשפחה לבין הילדה או הילד, בדרך של בקשה ליישוב סכסוך.

(ג) הוראות סעיף זה יחולו גם על חילוקי דעות שהתגלעו בין הורה לבין בן משפחה של הורה שמת או שאחריותו ההורית הוגבלה או נשללה.

17. הגבלת אחריות הורית או שלילתה
(א) אחריות הורית לא תוגבל ולא תישלל, אלא מכוח חוק ובצו של בית משפט.

(ב) התקיימו נסיבות שבהן מימוש קשר בין הורה לבין ילדתו או ילדו פוגע או עלול לפגוע פגיעה של ממש בילדה או בילד או שההורה אינו ממלא את אחריותו ההורית לטובת ילדתו או ילדו, רשאי בית המשפט, לבקשת אחד ההורים, לבקשת הילדה או הילד או לבקשת היועץ המשפטי לממשלה, לקבוע את הדרך הנאותה למימוש הקשר עם אותו הורה או להגביל או לשלול את האחריות ההורית של אותו הורה, והכול לאחר שניתנה לילדה או לילד הזדמנות להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונם, כאמור בסעיף 11(ב)(2).

18. אחריות לנזק במילוי האחריות ההורית
הורים של ילדה או של ילד לא יישאו באחריות לנזק שנגרם לילדתם או לילדם תוך מילוי אחריותם ההורית, אלא אם כן פעלו שלא בתום לב או פעלו במתכוון בניגוד לטובת ילדתם או ילדם; ואולם הורים כאמור לא יישאו באחריות לנזק שנגרם לרכושם של ילדתם או של ילדם אם פעלו בתום לב ולטובת הילדה או הילד.

פרק ה': הוראות שונות

19. חובת כיבוד הורים
כל ילדה או ילד חייבים לכבד את הוריהם ולהישמע להם בכל עניין הנתון לאחריותם ההורית.

20. שימוש בהכנסות ובנכסים של ילדה או של ילד
הכנסה מעבודה או מכל מקור אחר, של ילדה או של ילד הסמוכים על שולחן הוריהם, ישמשו, במידה נאותה, לקיום משק הבית המשפחתי ולסיפוק צרכי עצמם; ואולם נכסיהם של הילדה או הילד לא ישמשו למטרות אלה, אלא אם כן אישר בית המשפט כי ההורים אינם יכולים לקיים את משק הבית המשפחתי ולספק את צרכיהם.

21. סמכות מבחינה בין-לאומית וברירת דין
(א) בתי המשפט בישראל מוסמכים לפעול לפי הוראות חוק זה בכל מקרה שהצורך לעשות כן התעורר בישראל.

(ב) לעניין ברירת הדין בענייני חוק זה, יחולו הוראות סעיף 277(2) לחוק הכשרות המשפטית, בשינויים המחוייבים.

22. שיפוט בבית דין דתי בעניין אחריות הורית
מקום שביט דין דתי מוסמך על פי דין לדון בעניין מענייני האחריות ההורית, יחולו עליו הוראות חוק זה, ויראו כל הוראה בחוק זה שמדובר בה בבית משפט כאילו מדובר בה בבית דין דתי.

23. שמירת דינים
(א) הוראות חוק זה אינן גורעות מחובת ההורים לתשלום מזונות לילדיהם הקטינים לפי הוראות חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.⁴

(ב) אין בהוראות חוק זה כדי לפגוע בסמכויותיו של שר הפנים לפי כל דין, ואין בהן כדי להוות עילה למתן מעמד בישראל למי שאינו זכאי לכך לפי כל דין.

24. ביצוע ותקנות
השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.

⁴ ס"ח התשי"ט, עמ' 72.

פרק ו': תיקונים עקיפים

תיקון חוק בתי המשפט לענייני משפחה
25. בחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה–1995⁵ – משפחה

(1) בסעיף 1, בהגדרה "ענייני משפחה", בפסקה (6) –

(א) בפסקת משנה (ג), הסיפה החל במילה "ובכללה" – תימחק;

(ב) אחרי פסקת משנה (ג) יבוא:

"(ג1) חוק הורים וילדיהם, התשע"ה–2015, ובכלל זה לעניין אופן מימוש האחריות ההורית, לרבות באמצעות הסכם הורות או הסדר הורות, הפרה של הסכם או הסדר כאמור, הגבלת האחריות ההורית או שלילתה והעתקת מקום המגורים של הורה אל מחוץ לישראל או בתחומי ישראל";

(2) בסעיף 8, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב1) בתובענה בעניינם של ילדה או ילד לפי סעיף 1(6)(ג1), לא יהיה בעל דין רשאי להגיש חוות דעת של מומחה מטעמו אלא ברשות בית המשפט ולאחר שהוגשה לבית המשפט חוות דעת של יחידת הסיוע או תסקיר מאת עובד סוציאלי כהגדרתו בסעיף 5(ג), לעניין הצורך במינוי המומחה."

תיקון חוק בתי דין דתיים (יחידת סיוע), התשע"א–2011⁶, בסעיף 2, אחרי סעיף קטן (ה) יבוא:

26. תיקון חוק בתי דין דתיים (יחידת סיוע)

"(ו) בבית דין דתי הדין בענייניו של קטין המצוי בסמכותו לפי כל דין, לא יהיה בעל דין רשאי להגיש חוות דעת של מומחה מטעמו אלא ברשות בית הדין ולאחר שהוגשה לבית הדין חוות דעת של יחידת הסיוע או תסקיר מאת עובד סוציאלי כהגדרתו בסעיף קטן (ג), לעניין הצורך במינוי המומחה."

תיקון חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב–1962 – המשפטית והאפוטרופסות

27. בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב–1962 –

(1) הכותרת "פרק שני: הורים וילדיהם הקטינים" – תימחק;

⁵ ס"ח התשנ"ה, עמ' 393.
⁶ ס"ח התשע"א, עמ' 918.

(2) סעיפים 14 עד 17, 19, 22 עד 25, 27, 28 עד 30 ו-32 – בטלים;

(3) בסעיף 18 –

(א) במקום כותרת השוליים יבוא "מסירת מידע להורה בעניין ילדו הקטין";

(ב) סעיף קטן (א) – בטל;

(4) בסעיף 26, במקום "לפי פרק זה" יבוא "לפי הוראות חוק הורים וילדיהם";

(5) בסעיף 31, במקום "בפרק זה" יבוא "בחוק הורים וילדיהם";

(6) בסעיף 33(א) –

(א) במקום פסקה (1) יבוא:

"(1) לקטין ששני הוריו מתו או שאחריותם ההורית הוגבלה או נשללה מהם בהתאם להוראות סעיף 16 לחוק הורים וילדיהם";

(ב) פסקה (2) – תימחק;

(7) אחרי סעיף 33 יבוא:

"מינוי אפוטרופוס 33.א. (א) מת אחד ההורים, רשאי בית המשפט למנות נוסף על הורה לקטין, במקום אותו הורה, אפוטרופוס באופן כללי או לעניינים שיקבע; ואולם אין בכך כדי לגרוע מאחריותו ההורית של ההורה שנשאר בחיים.

(ב) לא ימנה בית המשפט אפוטרופוס לפי סעיף זה, אלא אם כן ראה סיבה מיוחדת לכך לטובת הקטין ולאחר שניתנה להורה שנשאר בחיים הזדמנות להשמיע את טענותיו; מונה אפוטרופוס כאמור, יחולו הוראות סעיפים 45 ו-46, בשינויים המחויבים.

(ג) הוראות סעיף זה יחולו, בשינויים המחויבים, גם אם הוגבלה או נשללה האחריות ההורית של הורה בהתאם להוראות סעיף 16 לחוק הורים וילדיהם, וכן אם אחד מההורים אינו ידוע או שלא הכיר בקטין כילדו.";

(8) במקום סעיף 38 יבוא:

"תפקידי אפוטרופוס שמונה לקטין יישא באחריות הורית 38. האפוטרופוס לקטין כלפי הקטין כאמור בסעיף 7 לחוק הורים וילדיהם, אלא אם כן הגביל בית המשפט את אחריותו ההורית לעניינים מסוימים כפי שקבע.";

(9) בסעיף 64, בסיפה, במקום "מהוראות סעיף 28 בנוגע לאפוטרופוסותו של ההורה" יבוא "מהוראות סעיף 33א בנוגע לאחריותו ההורית של ההורה";

(10) בסעיף 68(א), אחרי "בדרך אחרת" יבוא "לרבות באמצעות הגבלת האחריות ההורית או שלילתה בהתאם להוראות סעיף 16 לחוק הורים וילדיהם";

(11) בסעיף 76, בפסקה (2), במקום "לפי הפרק השני והשלישי" יבוא "לפי סעיפים 20, 21 ו-26 ולפי הפרק השלישי";

(12) בסעיף 80 –

(א) לפני ההגדרה "חסוי" יבוא:

"אחריות הורית" – כמשמעותה בסעיף 7(א) לחוק הורים וילדיהם;

"חוק הורים וילדיהם" – חוק הורים וילדיהם, התשע"ה–2015;";

(ב) בהגדרה "נציג" של אדם, במקום "הוראות הפרק השני והשלישי" יבוא "הוראות חוק הורים וילדיהם או הוראות הפרק השני".

פרק ז': תחילה והחלת חיקוקים

תחילה	28. תחילתו של חוק זה 30 ימים מיום פרסומו.
החלה על הורים של 29. כל חיקוק שערב תחילתו של חוק זה חל על אפוטרופוס טבעי של קטין, חיקוקים החלים על אפוטרופוס טבעי	26(2) לחוק זה, יחול מיום תחילתו של חוק זה ואילך על הורה של ילדה או ילד כהגדרתם בחוק זה.

דברי הסבר

כללי

הצעת חוק זו נועדה ליישם את מחויבות המדינה לפי אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, אשר אושרה על ידי עצרת האומות המאוחדות ביום כ"ב בחשוון התש"ן (20 בנובמבר 1989), אושררה בידי מדינת ישראל ביום כ"ד באב התשנ"א (4 באוגוסט 1991) ונכנסה לתוקף, לגבי ישראל, ביום כ"ה בחשוון

התשנ"ב (2 בנובמבר 1991) (להלן – האמנה).

בסעיף 5 לאמנה נקבע כי: "המדינות החברות יכבדו את זכויותיהם וחובותיהם של הורים... על מנת לספק, באופן המתאים לצורכי הילד המתפתח, הכוונה והדרכה נאותות בהפעלת הזכויות המוכרות באמנה זו".

החוק המוצע מבוסס על המלצות של שתי ועדות ציבוריות, אשר עסקו באחריות ההורית למימוש זכויות הילד.

האחת, ועדת משנה בנושא "הילד ומשפחתו", בראשות ד"ר תמר מורג, אשר פעלה במסגרת הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד ומשפחתו ויישומם בחקיקה, בראשות השופטת סביונה רוטלוי (להלן – ועדת רוטלוי). ועדת רוטלוי מונתה בידי שר המשפטים דאז, מר צחי הנגבי, ביום כ"ב בסיון התשנ"ז (27 ביוני 1997), ועסקה באחריות ההורית במסגרת המשפחתית.

השנייה, הוועדה לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית בגירושין, בראשות פרופ' דן שניט, אשר מונתה בידי שרת המשפטים, גבי ציפי לבני, ביום כ"א באדר א' התשס"ה (2 במרס 2005) (להלן – ועדת שניט), ועסקה באחריות ההורית לילדים לאחר שהוריהם נפרדו.

האמנה משתיחה את הקשר בין הורים לבין ילדיהם על התפיסה שלילדה או לילד זכויות עצמאיות ובסיסיות, שחובקות את כל תחומי חייו, אשר מבטיחות את התפתחותו לאדם בוגר עצמאי מהוריו. לכן, הם אף בעלי זכויות כלפי הוריהם, כשעל ההורים האחריות לגידולם, להתפתחותם ולמימוש זכויותיהם (סעיף 18 לאמנה). בהתאם לכך, ההורים נושאים ב"אחריות הורית" למימוש זכויותיהם של ילדיהם וילדותיהם, כשטובת הילדה או הילד תהיה אצלם שיקול ראשון במעלה. זאת, לעומת המצב המשפטי הנוהג כיום, ולפיו הורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים, לפי סעיפים 14 ו-15 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962 (להלן – חוק הכשרות המשפטית).

לפי האמנה, ענייני הילדים אינם יכולים להיגזר עוד מהחובות והזכויות של ההורים כאפוטרופסים טבעיים, כפי שקובע חוק הכשרות המשפטית. בהתאם לכך, מוצע בהצעת חוק זו מעבר ממונחי חובות, סמכויות וזכויות הוריות שבחוק הכשרות המשפטית למונח "אחריות הורית" – אשר טומן בחובו הטמעה של תפיסה נורמטיבית חדשה כבסיס לכל הסדר משפטי בעניינים שבין הורים וילדיהם הקטינים.

לפיכך מוצע לבטל את מרבית הוראות הפרק השני של חוק הכשרות המשפטית, שענייני הורים וילדיהם הקטינים, ולהסדיר את יחסיהם של הורים וילדיהם הקטינים בחוק עצמאי. זאת, על יסוד התפיסה של ה"אחריות ההורית" תוך הגדרת טובת הילד כשיקול ראשון במעלה, באופן העולה עם מחויבות מדינת ישראל לאמנה ולשינויים החברתיים שחלו בעשורים האחרונים בעולם.

השפעת החוק המוצע על זכויות ילדים

החוק המוצע עוסק בכללותו במימוש זכויותיהם של ילדים שטרם מלאו להם 18 שנים במסגרת יחסיהם עם הוריהם ובני משפחתם, וקובע לשם כך הוראות מפורטות שעניינן הגנה על זכויות אלה ועל מימושן, וזאת אף במצב של פירוד בין ההורים.

סעיף 1

מטרת החוק היא להבטיח את טובתם של ילדות וילדים, שטרם מלאו להם 18 שנים (להלן – ילדה או ילד), במסגרת המשפחתית או כשהוריהם נפרדו, על ידי מימוש זכויותיהם לפי האמנה.

בהתאם לכך, לפי הוראות החוק המוצע, האחריות ההורית עומדת במרכז מערכת היחסים בין הורים וילדיהם, כשההורים נושאים במחויבות להבטיח את זכויותיהם הייחודיות של ילדיהם.

סעיף 2

עקרון טובת הילדה או הילד (להלן – טובת הילד) הוא עקרון הכרעה שנותן, לפי האמנה, עדיפות נורמטיבית לזכויות הילדה או הילד. בהתאם לכך הציעה ועדת רוטלוי, שבחוק ייקבע כי טובת הילד תהיה בכל החלטה או פעולה בנוגע לילדה או לילד, שיקול ראשון במעלה.
נוסח סעיף 2 המוצע מיישם את סעיף 3 לאמנה, הקובע לאמור:

”בכל הפעולות הנוגעות לילדים, בין אם ננקטות בידי מוסדות רווחה סוציאלית ציבורית או פרטיים ובין אם בידי בתי משפט, רשויות מנהל או גופים תחיקתיים, תהא טובת הילד שיקול ראשון במעלה.”
גם עמדת ועדת שניט הייתה “כי מן הראוי לקבוע בחוק את הנוסח שבאמנה, על אף שטובת הילד אינה צריכה להיות שיקול מכריע באופן בלעדי, עליה להוות שיקול מועדף ולא רק שיקול מרכזי מבין השיקולים השונים”.

הוראה זו משנה אפוא את עקרון טובת הילד כפי שבא לידי ביטוי בסעיף 17 לחוק הכשרות המשפטית, שלפיו “באפוטרופסותם לקטין חייבים ההורים לנהוג לטובת הקטין כדרך שהורים מסורים היו נוהגים בנסיבות העניין”. סעיף 2 המוצע קובע, בהתאם לאמנה, כי במימוש זכויות הילדה או הילד על ההורים להכיר בטובת הילד כשיקול ראשון במעלה.

סעיף 3

מהתפיסה אשר באה לידי ביטוי באמנה (סעיף 12 לאמנה), שלפיה הילדה או הילד הם אדם עצמאי בעל זכויות, נובעת זכותם להיות שותפים בתהליך קבלת החלטות בעניינם. לפיכך, חובה על ההורים להבטיח לילדתם או לילדם, המסוגלים לחוות דעתם בעניין הנוגע להם לפי גילם ומידת בגרותם, את זכותם להביע את דעתם בחופשיות בכל החלטה המתקבלת בעניינם. זאת, לאחר שניתן לילדה או לילד המידע הנדרש כדי שיוכלו להביע דעה מושכלת כפי יכולתם, אלא אם כן עצם גילוי מידע זה עלול לפגוע בהם. בהתאם לכך, מוצע לקבוע כי על ההורים לתת בכל החלטה או פעולה או בהליך משפטי, הנוגעים לילדתן או לילדם, משקל ראוי לרגשותיהם, לדעותיהם העצמאיות ולרצונם של הילדה או הילד.

סעיף 4

מוצעות הגדרות למונחים שונים שנעשה בהם שימוש בחוק המוצע.

להגדרה “אחריות הורית” –

במקום המונח “אפוטרופסות לילד”, מוצע להשתית את יחסי הורים וילדיהם הקטינים על מושג ה”אחריות ההורית” כפי שבא לידי ביטוי בסעיף 7(א) להצעת החוק, אשר מבוסס על תפיסה חדשה הרואה בילדה או בילד ישות עצמאית ונושאת זכויות כלפי ההורים, כאשר להורים החובה לפעול בעניינם בהתאם לטובת הילד כשיקול ראשון במעלה.

להגדרה “בית משפט” –

הסמכות לעניין החוק המוצע היא לבית משפט לענייני משפחה. יחד עם זאת, סעיף 22 לחוק המוצע קובע כי במקום שבת דין דתי מוסמך על פי דין לדון בעניין מענייני האחריות ההורית, יחולו עליו הוראות חוק זה, ויראו כל הוראה בחוק זה שמדובר בה בבית משפט לענייני משפחה כאילו מדובר בה בבית דין דתי.

להגדרה “בן משפחה” –

מוצע לקבוע את זכותם של כל ילדה או ילד לקשר עם בני המשפחה הקרובים אליהם ביותר, אח, אחות או הורה של הורה, בשל תרומתם להתפתחותם. לקשר זה יש חשיבות מיוחדת במקרה שבו ההורים אינם יכולים לממש בצורה המיטבית את אחריותם ההורית. על כן, חשוב שהקשר יהיה יציב ורציף גם בעת שההורים מממשים את אחריותם ההורית.

להגדרה "הורה" –

להגדרה המוצעת כוללת בהגדרת המונח "הורה" גם מי שמונה כאפוטרופוס לפי סעיף 33(א1) או 33א לחוק הכשרות המשפטית או מי שפועל כאפוטרופוס לילדה או לילד לפי סעיף 67 לחוק האמור.

להגדרה "הורים בפירוד" –

מוצע להגדיר את המונח "פירוד" בהתאם למונח "חיים בנפרד" בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית.

להגדרה "ילדה או ילד" –

מוצע להשתמש במונח "ילדה או ילד" במקום המונח "קטין" שבחוק הכשרות המשפטית. המונח "קטין" מדגיש את היעדר כשרותם המשפטית של הילדה או הילד כבסיס לנזקקות שלהם לאפוטרופוסות הוריהם. לעומת זאת, המונח "ילדה או ילד" מבטא את היחסים המשפחתיים הטבעיים בינם לבין הוריהם, אשר אחריותם לזכויותיהם נובעת מהיותם ילדיהם.

סעיף 5

החוק המוצע קובע כי זכותם של כל ילדה או ילד שהוריהם יישאו כלפיהם באחריות הורית, יחד ולחוד, גם כאשר מדובר בהורים בפירוד. זאת, בהתאם לסעיף 18 לאמנה הקובע לאמור: "המדינות החברות יעשו כמיטב מאמציהן להבטיח הכרה בעיקרון כי לשני ההורים אחריות משותפת לגידול הילד והתפתחותו. להורים, או לפי העניין, לאפוטרופסים החוקיים, אחריות בסיסית לגידול הילד והתפתחותו. בראש מעיניהם תעמוד טובתו של הילד". זכות זו מוגדרת כזכות טבעית, שכן היא הבסיס לאחריות ההורים למימוש הזכויות האחרות של הילדה או הילד.

סעיף 6

היות שההורים הם המופקדים בראש ובראשונה על מימוש זכויות ילדיהם, מוצע לאמץ בחוק את מכלול הזכויות המנויות באמנה, כדי להביאן למודעות ההורים והחברה בכללותה. בדרך זו, תמלא המדינה את מחויבותה הבסיסית לפי סעיף 4 לאמנה הקובע לאמור: "המדינות החברות ינקטו צעדים נאותים, תחיקתיים, מנהליים או אחרים למימוש הזכויות המוכרות באמנה זו".

רשימת הזכויות שמופיעה בסעיף זה אינה מהווה רשימה סגורה ומימוש הזכויות יהיה בדרך ההולמת את טובת הילדה או הילד, בהתאם לגילם ולמידת בגרותם והכול לפי מידת יכולתם של ההורים ובכפוף להוראה בחוק או לפיו.

הרשימה כוללת את הזכות לזהות אישית ולהיקרא בשם שמכבדם; הזכות להיות רשומים כילדי שני הוריהם ולהירשם במרשם האוכלוסין לרבות ככל שהם זכאים לכך לפי חוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965 והזכות להירשם במרשם תחת כתובתו של כל אחד מההורים; הזכות שכל אחד מההורים יכיר בהם, יכבדם כבני אדם עצמאיים ויפתח אצלם יחס של כבוד כלפי ההורה השני; הזכות להבטחת פרטיותם; הזכות להכיר כל אחד מהוריהם, להיות מטופל על ידם, ולקיים קשר ישיר וסדיר עם כל אחד מהם, אף כשהם בפירוד; הזכות לקיום קשר בינם לבין בני משפחתם; זכותם שהוריהם ידאגו להבטחת שלומם וידאגו לבריאותם; הזכות שהוריהם ידאגו להתפתחותם הגופנית, הנפשית, הרוחנית, המוסרית והחברתית וכן לחינוכם ולפיתוח כישוריהם האישיים, בהתאם לגילם ויכולתם, ואם הם בעלי מוגבלות – גם בהתאם לצורכיהם המיוחדים; הזכות להבטחת כלכלתם ברמת חיים הולמת וכן לשמירה על נכסיהם, לניהולם ולפיתוחם; הזכות לחינוכם לחיי אחריות בחברה ולכיבוד זכויות היסוד של כל אדם ללא הבדל גזע, מין, דת, לאום או מוצא; הזכות לחופש מחשבה, ביטוי, מצפון ודת, וכן הזכות להכיר את תרבותם ולהשתמש בשפתם; הזכות להגנה מפני כל סוג של הזנחה, אלימות, התעללות, ניצול או סחר לרבות מפני חשיפה לכל התנהגות עבריינית אחרת.

מטרת הוראה זו היא להגן על הקשר האישי בין הורים לילדיהם, שהוא הבסיס לחיי משפחה בריאים, ולפיכך הפרת הוראה זו, כשלעצמה, לא תהווה עבירה.

סעיף 7

החוק משתית את יחסי הורים וילדיהם על מושג האחריות ההורית לפי האמנה, אשר רואה בילד ישות עצמאית ונושא זכויות כלפי הוריו, כאשר להורים החובה לפעול בענייניו ולדאוג למכלול צרכיו, בהתאם לטובתו כשיקול ראשון במעלה. תפיסת האחריות ההורית באה במקום מוסד האפוסטרופסות של הורים על ילדיהם הקטינים שבפרק השני של חוק הכשרות המשפטית (סעיפים 14 עד 17, 19, 22 עד 25, 27, 28 עד 30 ו-32).

סעיף 7 המוצע מציין את המחויבות המשותפת של שני ההורים, שמעוגנת בסעיף 18 לאמנה, לפעול בענייניהם ובמכלול צורכיהם של ילדיהם או ילדם, לרבות על ידי ייצוגם, למימוש זכויותיהם. במסגרת האחריות ההורית, מוטלת על ההורים גם האחריות לדאוג לשמירה על נכסיהם של ילדיהם, ניהולם ופיתוחם כאמור בסעיף 6(ב) לחוק המוצע.

בכך מובהר המצב המשפטי, שלפיו גם כאשר ההורים נפרדים ומתחלקים ביניהם במימוש האחריות ההורית, אחריותם לילדיהם עדיין משותפת. זאת, בדומה למצב המשפטי הנוהג כיום לפי הוראות הפרק השני לחוק הכשרות המשפטית, שלפיו האפוסטרופסות של ההורים נשארת בעינה בעת הפרידה, גם כאשר נקבע שהילד יהיה בהחזקתו הפיזית הבלעדית של הורה אחד.

הסעיף המוצע מבטל את האפשרות הקיימת בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית, שלפיה ההורים יכולים להסכים ביניהם על מי מהם תהיה האפוסטרופסות לקטין, כולה או מקצתה.

מכיוון שזכותו של הילד ששני הוריו יממשו את אחריותם ההורית, אין הם יכולים להסכים ביניהם על העברת האחריות ההורית לאחד מהם. הסכמה כאמור מנוגדת לטובת הילד כשיקול ראשון במעלה.

נוסף על כך, להבדיל מאפוסטרופסות שהיא בגדר תפקיד, האחריות ההורית היא חובה אישית של כל הורה כלפי ילדו, שידאג לגידולו ולהתפתחותו וכך יעצב את אישיות ילדו.

סעיף 7(ב) לחוק מפרט את השיקולים שעל ההורים לבחון במימוש האחריות ההורית. הסעיף מונה רשימה של שיקולים שעל הורה להביא בחשבון, בין השאר, בעת קבלת החלטה בעניין ילדו, ובהם, גיל הילדה או הילד, מינם, תכונותיהם, כישוריהם ויכולותיהם המשתנים בהתאם לגילם; רצונותיהם, רגשותיהם ודעותיהם, הצורך להבטחת שלומם הגופני והנפשי, בריאותם, חינוכם, כלכלתם ברמה הולמת; משמעות ממד הזמן בחייהם והצורך בקבלת החלטה מהירה בעניינם תוך בחינת השפעה על מהלך חייהם; צורכיהם כילדים, ואם הם בעלי מוגבלות – גם צורכיהם המיוחדים; קיום קשר סדיר וישיר בין הילדה או הילד לבין כל הורה, קיום קשר בין הילדה או הילד לבין בני משפחתם ואנשים משמעותיים אחרים בחייהם לרבות כשההורים בפירוד.

יובהר, כי מימוש האחריות ההורית כפוף, נוסף על כך, לחובת שיתוף הילדה או הילד בעניין הנוגע אליהם, כאמור בסעיף 3 לחוק המוצע, ולמתן משקל ראוי לדעת הילדה או הילד.

סעיף 8

סעיף זה קובע כי אחריותם ההורית של הורים מחייבת שהם ישתפו פעולה ביניהם, לרבות במקרה של פירוד, בכל החלטה או פעולה הנוגעת לילדתם או לילדם. בשל המשמעות המיוחדת לממד הזמן על חיי הילדה או הילד, הסעיף מחייב אותם לפעול בשיתוף פעולה ובדרך של כבוד כדי להגיע להסכמות ביניהם בתוך זמן סביר.

עוד מוצע לקבוע את דרך מתן ההסכמה, של הורה לפעולת ההורה השני.

מוצע לקבוע חזקה של הסכמה בין ההורים בכל החלטה או פעולה הנוגעת לילדתם או לילדם, כל עוד לא הוכח היפוכו של דבר, זאת בעניינים שגרתיים יומיומיים של טיפול בילדה או בילד שאין בהם כדי להשפיע באופן ממשי, מהותי או ארוך טווח עליהם. גם כאשר חלה החזקה, מחייב הסעיף כל הורה ליידע את ההורה השני בהזדמנות האחרונה על ההחלטה או הפעולה כאמור לאחר ביצועה. זאת, כדי למנוע, מצד אחד, ניצול לרעה של החזקה בסכסוכים בין ההורים, ומצד שני כדי להגביר את האמון בין ההורים, במיוחד כאשר ההורים בפירוד.

בעניינים אשר יש בהם להשפיע באופן ממשי, מהותי או ארוך טווח על הילדה או הילד לא יפעל הורה ללא קבלת הסכמתו המפורשת מראש של ההורה האחר, אך כאשר פעולה או החלטה בעניין כאמור אינה סובלת דיחוי, או שדחיית הפעולה או ההחלטה באותו עניין, לצורך קבלת הסכמת ההורה השני, עלולה לגרום לנזק ממשי לילדה או לילד, רשאי הורה, גם בעניינים שיש בהם כדי להשפיע באופן ממשי, מהותי או ארוך טווח על הילדה או הילד, לפעול על דעת עצמו, ובלבד שיידע את ההורה השני בהזדמנות הראשונה לאחר מכן על הפעולה.

סעיף 9

סעיף זה קובע כי במצב של חילוקי דעות בין ההורים או בין ההורים לבין ילדתם או ילדם, בעניין מימוש האחריות ההורית, על ההורים לפעול כדי להגיע להסכמה בדרכי שלום זה עם זה או עם הילדה או הילד. מטרת הסעיף היא לכוון את ההורים לפעול בדרך של הידברות וכבוד ביניהם מכיוון שלהתנצחות ביניהם בבית המשפט יש השלכות קשות על ילדתם או ילדם.

כמו כן, בחילוקי דעות בינם לבין ילדתם או ילדם, או במקרים של קשיים בהפעלת סמכותם ההורית, מכוון הסעיף את ההורים שלא להשתמש באמצעים משמעותיים כוחניים כלפי ילדיהם, אלא לנסות לפעול בדרך של הידברות עם הילדים, ובעת הצורך – להיעזר בצדדים שלישיים, כמו קרובי משפחה, ידידים או גורמים מקצועיים כגון יועצים או מטפלים, כדי להגיע להסכמות עם הילדים.

הוראה זו לא נועדה להוות מגבלה על ההורים, אלא לעודדם לנצל את מגוון הכלים שמעמידה החברה והסביבה הקרובה להתמודדות עם קשיים בקשר ביניהם או במימוש האחריות ההורית. בדרך זו, ההורים יכבדו זה את זה ואת האוטונומיה של ילדיהם ויחנכו אותם לכבוד האדם לרבות כבוד ההורים עצמם. הוראה זו נשענת על זכות הילד ששני הוריו יהיו אחראים לגידולו ולהתפתחותו כאמור בסעיף 18 לאמנה וכן על עקרון טובת הילד, שכן טובת הילד היא שההורים ישתמשו בדרכים שונות כדי להגיע ביניהם להסכמה בדרכי שלום.

סעיף 10

סעיף זה קובע כי הורים בפירוד שהגיעו להסכמה ביניהם בעניין אופן מימוש האחריות ההורית יערכו ביניהם הסכם, לפי טופס שיקבע שר המשפטים (להלן – השר) בתקנות (להלן – הסכם הורות). זאת, כדי להוכיח לבית המשפט שההסכם מבטא את המודעות של כל אחד מהם למרכיבי האחריות ההורית שהוזכרו בחוק, וכן את היכולת והנכונות של כל אחד מהם לממש את אחריותו ההורית לגבי מכלול זכויות הילד, כשטובת הילד בראש מעייניו.

נוסח הסכם ההורות דומה לזה הנכלל בדוח ועדת שניט, הכולל את מכלול מרכיבי האחריות ההורית, ייקבע בתקנות.

הסכם הורות טעון אישור של בית המשפט. בתהליך האישור יוודא בית המשפט את יכולתם של ההורים למלא, יחד ולחוד, את אחריותם ההורית כמפורט בטופס, וכן יוודא שהילד נשמע ודבריו קיבלו את המשקל הראוי. הסכם ההורות יאושר בידי בית המשפט, לאחר שבית המשפט נוכח שההסכם הוא

לטובת הילד.

שיתוף הפעולה בין ההורים בגיבוש הסכם הורות לפי הטופס המוצע הוא מרכיב מהותי ביותר, שיכול להעיד על נכונותם לפעול באופן משותף למימוש אחריותם לטובת ילדם.

סעיף 11 לסעיף קטן (א)

במקרה שבו הורים מתקשים להגיע לכלל הסכמה ביניהם על אופן מימוש אחריותם ההורית, והסתייעותם בצד שלישי לא עלתה יפה, או שהורים אינם מקיימים את ההסכמות שהגיעו אליהן, יוכל כל אחד מהם וכן יוכלו ילדתם או ילדם, לבקש מבית המשפט לקבוע את אופן מימוש האחריות ההורית על ידם, יחד ולחוד, במסגרת הסדר הורות.

כיום לא ניתנת במפורש האפשרות לילדה או לילד לפנות בעצמו לבית המשפט בבקשה לקביעת אחריות הורית. מתן האפשרות לילדה או לילד לפנות לבית המשפט מהווה בעצם הרחבה הן של סעיף 3 לחוק בית המשפט לענייני משפחה והן של סעיף 68 לחוק הכשרות המשפטית שמאפשר כיום לילד לפנות לבית המשפט בבקשה למינוי אפוטרופוס אך לא בבקשה לקביעת האחריות ההורית.

נוסף על כך, מחייב הסעיף המוצע כי הורים שפונים לבית המשפט בבקשה לקביעת הסדר הורות או בתשובה לבקשה כאמור, יצרפו לכתבי בי-הדין את הצעתם להסכם הורות, בטופס שייקבע בתקנות, שבו יפרט כל הורה את ההסדר שהוא מציע למימוש אחריותו ההורית יחד עם ההורה השני. הדרישה המקדמית למילוי ההסכם יכולה לתעל את הסכסוך בין ההורים מהשאלות המופשטות והאמוציונאליות שביסודו, למתן דין וחשבון מפורט ומקיף על חלוקת מכלול ענייני האחריות ההורית ביניהם ויכולתם לעמוד בכך.

העיסוק הקונקרטי בהסכם ההורות יחשוף את המחלוקות האמיתיות בין הצדדים ובכך יסייע למקד את הדיון בבית המשפט. כמו כן, הוא יביא את ההורים להקדיש זמן ומחשבה לאופן שבו יחולק זמן ההורות ואופן מימוש מכלול ענייני האחריות ההורית בידי כל הורה, דבר שעשוי להוביל את חלקם של ההורים להידברות ביניהם.

לסעיף קטן (ב)

סעיף 25 לחוק הכשרות המשפטית שעניינו קביעת בית המשפט, קובע כי אם לא באו הורים בנפרד לידי הסכם כאמור בסעיף 24 לחוק האמור (הכולל הסכמות לעניין מי מההורים יהיה האפוטרופוס לקטין, מי מהם יחזיק בקטין, ומה יהיו זכויות ההורה שלא יחזיק בקטין לבוא איתו במגע) או שבאו לידי הסכם אך ההסכם לא בוצע, רשאי בית המשפט לקבוע את העניינים האמורים בסעיף 24 כפי שייראה לו לטובת הקטין, ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת.

לפי חזקה זו, הידועה בכינויה "חזקת הגיל הרך", במקרה של פירוד בין הורים שילדם או ילדתם הם עד גיל 6, האם תהיה "ההורה המשמורן", אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת.

מוצע לבטל את הסעיף האמור, שכן קביעת חזקה זו אינה עולה בקנה אחד עם טובת הילד כשיקול ראשון במעלה, משום שאינה מבטיחה קיום קשר מיטבי ומרבי של הילד עם שני הוריו.

לכן, מוצע לקבוע הוראה בחוק המוצע שלפיה בבוא בית המשפט לקבוע הסדר הורות, יקיים בית המשפט בחינה פרטנית של טובת כל ילדה וילד, בהתאם לשיקולים המנויים בסעיף. בכך מבוטלת האבחנה הקיימת בחוק הכשרות המשפטית בין "משמורת" ל"זמני שהות", אשר לפי החוק המוצע נכללים תחת מטריה אחת המבוססת על זכות הילד לאחריות הורית כלפיו.

נושא ביטול "חזקת הגיל הרך" והשלכותיו נדון בהרחבה בוועדת שניט, כאשר המלצת הוועדה הייתה כי אין עוד מקום לתפיסה המעוגנת בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית ואשר באה לידי ביטוי גם בפסיקת

בית המשפט, ולפיה הורים הם בעלי זכויות בילד כשהאחד הוא ההורה העיקרי, ה"משמורן", והשני הוא ההורה המשני שבא במגע עם הילד.

הוועדה קבעה כי יש בעיה בקביעת כללים משפטיים המבוססים על חזקה הקובעת א-פריורית מי הוא ההורה "המשמורן" ומי הוא ההורה שיזכה מנגד ל"זמני שהות" בלבד, וכי יש להעדיף את התפיסה המעוגנת באמנה ולפיה זכותו של הילד היא ששני הוריו, ולא רק אחד מהם, יגדלו אותו וידאגו להתפתחותו וזמני שהות אינם נתפסים עוד כבחירה של ההורה הלא משמורן כלפי הילד, אלא כזכות של הילד לקשר עם הורהו.

יצוין עוד, כי מהנתונים שהובאו בפני הוועדה עולה תמונה שלפיה במרבית המקרים של פירוד בין בני זוג כל הילדים שוהים במשמורת האם כאשר יש ילדה או ילד שגילם פחות משש, כדי לא להפריד ביניהם, ולכן כשהילדים גדלים הם נותרים בחסותה ובקרבתה של האם מכיוון שטובתם מחייבת לא לשנות את הסדר שאליו התרגלו. מצב זה הביא לכך שבמרבית המקרים הילדים מאבדים את הקשר עם האב הלא משמורן. עוד ציינה הוועדה, כי חזקת גיל הרך מנוגדת לסעיף 18 לאמנה המטיל חובה על המדינות להבטיח הכרה באחריותם המשותפת של שני ההורים לגידול הילד והתפתחותו, ולא שאחד מהם הוא המטפל העיקרי מכיוון שהוא המשמורן והשני, ההורה המשני, שרק בא במגע עם הילד.

לכן, האחריות ההורית המשותפת צריכה להבטיח קשר מיטבי ומרבי של הילד עם שני הוריו, שכן זו זכות בסיסית של הילדה או הילד, ולא של ההורים, ותנאי מקדמי וראשוני למימוש הזכות כאמור הוא שהחוק לא יקבע חזקה אלא יקבע הסדר שבו שני ההורים ישתתפו בגידול הילד לפי טובתו.

מכיוון שמדובר בבדיקה פרטנית של כל ילד ומשפחה, סברה הוועדה שאף אין מקום לקבוע חזקה שלפיה שני ההורים צריכים להתחלק באופן שווה בזמן שהות של הילדה או הילד עם כל אחד מהם. כאשר בית המשפט אינו מצליח, בעצמו או באמצעות יחידת הסיוע, להביא את ההורים לידי הסכם, מוצע בסעיף כי הוא יקבע את הסדר ההורות לפי המתכונת הקבועה בטופס שבתקנות.

בבוא בית המשפט לקבוע הסדר הורות, יהיה עליו להביא בחשבון את טובתם של הילדה או הילד כשיקול ראשון במעלה, ובכלל זה את אלה: מצבם הגופני והנפשי של הילדה או הילד; צורכיהם ההתפתחותיים וכישוריהם המשתנים בהתאם לגילם; הבטחת צורכיהם כילדים, ואם הם בעלי מוגבלות – גם צורכיהם המיוחדים, והכול תוך הבטחת היציבות ביחסים בינם לבין סביבתם; רצון הילדה או הילד, על ידי מתן הזדמנות לילדה או לילד להביע את רגשותיהם, דעותיהם ורצונם לגבי ההסדר, כאמור בסעיף 3 המוצע, אלא אם כן הפגיעה שתיגרם לילדה או לילד ממימוש זכותם כאמור עולה על הפגיעה שתיגרם משלילתה, הכול כפי שיקבע השר בתקנות; זכותם של הילדה או הילד לקיום קשר ישיר וסדיר עם כל אחד מהוריהם; זכותם של הילדה או הילד לקיום קשר עם בני משפחתם; יכולתו של כל אחד מההורים לממש את האחריות ההורית; מידת הנכונות של כל אחד מההורים לשתף פעולה עם ההורה השני כאמור בסעיף 8, לרבות נכונותם להבטיח את מימוש הקשר של הילדה והילד עם ההורה השני ועם בני המשפחה; הטיפול שהעניק כל אחד מההורים לילדה או לילד עד למועד קביעת בית המשפט.

לסעיף קטן (ג)

סעיף קטן (ג) נועד למנוע אי-הבנה לגבי משמעותו של המושג "אחריות הורית משותפת". מושג האחריות ההורית כמשמעותו בחוק המוצע, משקף את המחויבות הכוללת של שני ההורים למילוי צרכי חייהם המגוונים של ילדיהם, למעורבות אישית של כל אחד מהם בכל הנוגע לגידולם, לחינוכם, ודאגה למכלול ענייניהם ולקיום קשר אישי, ישיר וסדיר עמם. אין משמעותה בהכרח חלוקה שווה בזמן שהות של הילדה או הילד עם כל הורה. סעיף קטן (ג) בא להסביר שבעוד נקודת המוצא היא ששני ההורים יישאו

במכלול האחריות ההורית הכוללת גם את חלוקת זמני השהות במידה שווה, הרי חלוקת הזמנים בפועל לא בהכרח תהיה שווה בכל תא משפחתי ותיקבע בהתאם לסעיף קטן (ב). פירוד או גירושין לא אמורים לפגוע במימושה של האחריות ההורית של כל אחד מההורים, דבר שדורש שיתוף פעולה ביניהם.

לסעיף קטן (ד)

מוצע להוסיף בסעיף קטן (ד) הוראה שלפיה החלטת בית המשפט בעניין הסדר ההורות תינתן, לכל היותר, בתוך שישה חודשים ממועד הגשת הבקשה לקביעת הסדר כאמור. זאת, משום שמצב שבו קביעת אופן המימוש של האחריות ההורית, לגבי ילדה או ילד, נתונה במחלוקת זמן רב ומצויה בהתדיינות משפטית מתמשכת, עלולה להיות מלווה בלחצים נפשיים קשים ביותר ופוגעת במיוחד בטובת הילד. יחד עם זאת רשאי בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, להאריך את התקופה האמורה.

סעיף 12

סעיף זה מורה כי במקרים בהם נפרדים ההורים ויש חשש לניתוקו של הילד מאחד ההורים, רשאי ההורה וכן הילדה או הילד לבקש מבית המשפט לקבוע הסדר הורות זמני. בית המשפט ידון בבקשה תוך 48 שעות ממועד הגשתה. בית המשפט יבסס החלטתו על הקריטריונים המפורטים בסעיף 11(ב). תוקף ההסדר הזמני הוא עד הדיון הראשון בתיק.

סעיף 13

לפי סעיף זה, במקרה של הפרת הסכם או הסדר הורות על ידי הורה, רשאי ההורה השני, וכן רשאים ילדתם או ילדם, לבקש מבית המשפט לקבוע הסדר הורות או לשנות הסדרים הקבועים בהסכם או בהסדר ההורות, לפי העניין, וכן להורות על נקיטת אמצעים וכלים מדורגים כדי להביא הורה שאינו מממש את אחריותו ההורית כלפי ילדו, למלא את מחויבותו.

המנעד של הכלים שבית המשפט רשאי לנקוט בהם נע מהפניה ליחידת סיוע ועד לחיוב ההורה המפר בפצויים בשל הפרת הסכם ההורות או הסדר ההורות. בית המשפט ינסה תחילה להביא את ההורה המפר לשיתוף פעולה עם ההורה השני, כגון באמצעות הפנייה לצד שלישי – "מתאם הוריי", כדי לסייע לו במימוש אחריותו ההורית, אך אין בכך כדי לשלול שימוש בכלי אכיפה חריפים יותר.

יצוין כי החוק המוצע אינו נוקט בסנקציות עונשיות על הורה שאינו מקיים את חלקו בהסכם הורות או בהסדר הורות, מפני שבכך קיים חשש להרחקתו עוד יותר ממימוש אחריותו ההורית. נוסף על כך, מוצע להדגיש כי הוראות סעיף זה אינן באות לגרוע מסמכות בית המשפט לתת צו לפי פקודת ביזיון בית המשפט.

סעיף 14

סעיף זה מבקש להסדיר, על יסוד המלצות ועדת שניט, את נושא האחריות ההורית מקום בו הורה מבקש, לבדו, או עם ילדתו או ילדו, להעתיק את מקום מגוריו מחוץ לישראל. ועדת שניט קבעה, כי במקרה שבו מבקש הורה להגר מחוץ לישראל, לא ניתן להסתפק באמות המידה שעל פיהן בית המשפט קובע את הסדר ההורות. לכן, מוצע לקבוע הוראות מיוחדות בעניין. לפיכך, הורה המבקש להגר חייב לפעול מבעוד מועד כדי להגיע להידברות ולהסכמה עם ההורה השני. במטרה להבטיח את האפשרות להידבר, מוצע לקבוע חובת הודעה מוקדמת של לפחות 90 ימים לפני המועד הצפוי להגירה, ולהכין הצעה להסכם הורות שיבטיח את מימוש אחריותם ההורית של שני ההורים לאחר ההגירה. בהיעדר הסכמה מצד ההורה השני, נדרש ההורה המבקש להגר להסביר את הטעמים שבשלם הוא מבקש להגר, ובין היתר להראות, במידה והמעבר המבוקש הוא עם הקטין, כי מטרת ההגירה אינה לנתק את הילד מההורה האחר או לנקום בו. בנוסף לכך, הוא מתבקש להציג תכנית קליטה לילד וכן הצעה לאופן מימוש האחריות

ההורית של ההורה השני בנסיבות ההגירה. עוד קובע הסעיף המוצע, כי בבוא בית המשפט להחליט בבקשה, ישקול, בין השאר, את השיקולים המנויים בסעיף 11(ב) בעניין טובת הילד מול תכנית הקליטה המוצעת על ידי ההורה המבקש וכן את יכולת ההורים לעמוד בתכנית הקליטה ולקיים את הסכם ההורות. המטרה היא עריכת איזון ראוי בין טובת הילד והבטחת הקשר שלו עם ההורה השני לבין זכות ההורה המבקש להגר.

כמו כן, מוצע לקצוב את משך הזמן לקבלת החלטתו הסופית של בית המשפט לפי סעיף זה, עד שנה מיום הגשת הבקשה. זאת, כדי למנוע את הימשכות התקופה שבה הילדה או הילד וכן ההורה המבקש להעתיק את מקום מגוריהם אינם יודעים היכן יהיה מקום מגוריהם הקבוע. הימשכות הליכים אלה וההתדיינות בעניינם, פוגעים ביציבות חייהם של הילדה או הילד ומונעים מהם את היכולת להתפתח בזיקה למקום קבוע.

סעיף 15

על אף שבועדת שניט נחלקו הדעות בעניין צורך בקביעת הוראה מקבילה להענקת מקום מגורים בתוך ישראל, מוצע בסעיף זה לכלול את ההצעה שלפיה הוראות סעיף 14 יחולו, בשינויים המחויבים, גם על הענקת מקום מגורים בתחומי ישראל. זאת, אם הורה מבקש להעתיק את מקום מגוריו, עם הילדה או הילד או לבדו, בנסיבות שיש בהן שינוי מהותי באורח חייו של הילד (כגון שינוי מוסד חינוכי) או חשש לפגיעה של ממש בקשר ההורי ושל מימוש האחריות ההורית של מי מההורים או למרחק העולה על 30 ק"מ ומעלה. הסדרת העניין בחוק נועדה לחייב את ההורים להתאים את הסכם ההורות עוד לפני המעבר בפועל כדי לוודא ששני ההורים יוכלו להמשיך ולממש את אחריות כלפי הילדים גם לאחר המעבר. החיוב באישור בית המשפט נועד למנוע מחטף או לחילופין הסכמה שבכפייה, או מתוך חוסר מודעות והכל מתוך מטרה להביא להפחתת המחלוקות החריפות בין הורים, כשאחד מנסה בכוח לנתק את הקשר בין הילדים לבין ההורה השני על ידי הענקת מקום המגורים או מעבר הורה למרחק המביא לפגיעה באחריותו ההורית לילדו, וכן לעודד להידברות מבעוד מועד ביניהם באשר לאופן מימוש האחריות ההורית. השינויים המחויבים הם למשל הצורך בקביעת תכנית הורות מתאימה ובה חלוקת זמני השהות וחלוקת הנסיעות בין ההורים או העדר הצורך בהצגת תכנית קליטה בהשוואה למצב של הענקת מקום מגורים מחוץ לישראל.

סעיף 16

במקרה של מות הורה או במקרה שבו הוגבלה אחריותו ההורית של הורה או נשללה והתגלעו חילוקי דעות בין ההורה השני או ההורים, לפי העניין, לבין בן משפחה בעניין אופן מימוש הקשר בין הילדה או הילד לבין בן המשפחה, יפעל בן המשפחה, ככל האפשר, להגיע להסכמה עם ההורים בדרכי שלום ותוך היעזרות בצד שלישי או גורמי מקצוע. אם לא הגיע בן משפחה להסכמה כאמור עם ההורים, רשאי הוא לבקש מבית המשפט לקבוע את אופן מימוש הקשר עם הילדה או הילד, בדרך של בקשה ליישוב סכסוך.

סעיף 17

סעיף זה קובע את התנאים שבהם תהיה שלילה או הגבלה של האחריות ההורית. לפי המוצע, אחריות הורית לא תוגבל אלא מכוח חוק או בצו של בית משפט. זאת, בהתאם להוראת סעיף 5 לאמנה ולפיה "המדינות יכבדו את אחריותם, זכויותיהם וחובותיהם של הורים".

בית המשפט רשאי להגביל את האחריות ההורית או לשלול אותה, לבקשת הורה, לבקשת ילדה או ילד או לבקשת היועץ המשפטי לממשלה, אם הוכח בפני בית המשפט שההורה אינו מסוגל למלא אחר אחריותו ההורית לטובת ילדתו או ילדו או שהוא פועל במתכוון נגד טובת ילדו. בית משפט לא ייתן צו

כאמור אלא לאחר שמיעת הילד כאמור בסעיף 11(ב)2 המוצע.

סעיף 17 המוצע מחליף את סעיף 27 לחוק הכשרות המשפטית. עם זאת, הסעיף המוצע אינו בא לגרוע מהוראות סעיף 3(3) או (4) לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960 ודרכי הטיפול בקטין וההשגחה עליו הקבועות בו או מהוראות סעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית שעניינו מינוי אפוטרופוס.

מוצע לתקן בהתאמה את סעיף 33 לחוק הכשרות המשפטית, כך שבמקרים שבהם בית המשפט שלל או הגביל את האחריות ההורית או קבע כי התמלאו התנאים לכך, יהיה ניתן למנות אפוטרופוס לילדה או לילד לפי חוק הכשרות המשפטית.

סעיף 18

סעיף זה מציע להעניק להורים פטור בנזיקין, מקום שנגרם נזק לילדה או לילד תוך מילוי אחריותם ההורית, אלא אם כן פעלו בחוסר תום לב או במתכוון בניגוד לטובת הקטין. נוסף על כך, הורים יהיו פטורים מאחריות לנזק שגרמו לרכושם של ילדתם או ילדם אם פעלו בתום לב ולטובת הילדה או הילד.

סעיף 19

סעיף 16 לחוק הכשרות המשפטית שעניינו חובת ציות הקטין, קובע כי הקטין חייב תוך כיבוד אב ואם, לציית להוריו בכל עניין הנתון לאפוטרופוסותם.

מוצע לבטל את הסעיף האמור ולקבוע בחוק המוצע, על סמך המלצות ועדת שניט, חובה לכיבוד הורים, במקום חובת ציות מוחלטת של הקטין המבוססת על התפיסה שילדים אינם כשירים להיות נושאי זכות משפטית. המינוח "לכבד את הוריהם ולהישמע להם" מבטא את מחויבות הילדים להוריהם מתוך תפיסה חינוכית המבוססת על כבוד בין הורים לילדיהם.

סעיף 20

סעיף 23 לחוק הכשרות המשפטית, שעניינו הכנסות הקטין ונכסיו, קובע כי הכנסותיו של קטין הסמוך על שולחן הוריו ישמשו, במידה נאותה לפי הנהוג בנסיבות דומות, לקיום משק הבית המשפחתי ולסיפוק צרכי הקטין עצמו; ואולם נכסיו של הקטין לא ישמשו למטרות אלה, אלא אם כן אישר בית המשפט שההורים אינם יכולים לקיים את משק הבית המשפחתי ולספק את צרכי הקטין.

מוצע לבטל את הסעיף האמור ולקבוע בחוק המוצע הוראה דומה ולפיה ילדה או ילד שיש להם הכנסות יסייעו בקיום המשפחה בעת שיש צורך בכך, וכשהם סמוכים על שולחן הוריהם, וזאת כחלק ממצוות כיבוד אב ואם. ואולם אם יש להם נכסים, נכסיהם לא ישמשו למטרה זו אלא באישור בית המשפט.

סעיף 21

סעיף זה קובע הוראות לעניין הסמכות הבין-לאומית וברירת הדין. לעניין הסמכות הבין-לאומית, מוצע לקבוע הוראה דומה להוראת סעיף 76 לחוק הכשרות המשפטית, שלפיה לבתי המשפט בישראל תהיה סמכות בין-לאומית לפעול לפי הוראות החוק המוצע בכל מקרה שהצורך לעשות כן התעורר בישראל. לגבי ברירת הדין בענייני החוק המוצע, מוצע להחיל את הוראות סעיף 77(2) לחוק הכשרות המשפטית, בשינויים המחויבים.

סעיף 22

מוצע לקבוע כי מקום שביט דין דתי מוסמך על פי דין לדון בעניין מענייני האחריות ההורית, יחולו עליו הוראות החוק המוצע, ויראו כל הוראה בחוק המוצע שמדובר בה בבית משפט כאילו מדובר בה בבית דין דתי.

סעיף 23

סעיף 32 לחוק הכשרות המשפטית קובע כי הוראות הפרק השני לחוק האמור אינן גורעות מחובת ההורים לתשלום מזונות לילדיהם הקטינים לפי הוראות חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959. מוצע לבטל את הסעיף האמור ולהעתיקו לחוק המוצע.

נוסף על כך, מוצע לקבוע בסעיף קטן (ב) הוראה שלפיה אין בהוראות חוק זה כדי לפגוע בסמכויותיו של שר הפנים לפי כל דין, ואין בהן כדי להוות עילה למתן מעמד בישראל למי שאינו זכאי לכך לפי כל דין. בכלל זה הסמכות למתן צו יציאה מהארץ לחסרי מעמד בישראל.

סעיף 25

בחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 (להלן – חוק בית המשפט לענייני משפחה), בסעיף 1, מוגדרים "ענייני משפחה", בין השאר, כ"תובענה לפי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962, ובכללה זכויות משמורת, חינוך, ביקור, הבטחת קשר בין קטין להורה או יציאת קטין מן הארץ" (פסקה 6)(ג) להגדרה "ענייני משפחה").

מוצע לתקן את פסקה 6(ג) האמורה ולהוריד את הסיפה שלה, ולהוסיף במקומה פסקה 6(ג) שתפנה לחוק המוצע ותאמץ את המונחים החדשים בתחום יחסי הורים וילדיהם שביסס החוק המוצע. כמו כן, מוצע לתקן את סעיף 8 לחוק האמור ולקבוע כי בתובענה לפי סעיף 1(6)(ג) כנוסחו המוצע, לא יגיש בעל דין חוות דעת מומחה או תסקיר אלא ברשות בית המשפט ולאחר שבית המשפט קיבל חוות דעת או תסקיר מבחן לעניין מינוי מומחה.

לפי המצב המשפטי כיום, קובע סעיף 20 לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, כי בית המשפט רשאי, אם אינו רואה חשש לעיוות דין, לקבל כראיה חוות דעת של מומחה. התיקון המוצע מגביל כלל זה וקובע כי בתובענה בעניינים של ילדה או ילד לא תוגש חוות דעת מטעמו של בעל דין אלא ברשות בית המשפט, בשל החשש לנזק שחוות דעת נוספות עלולות לגרום לילדה או לילד, בפרט כשהן מחייבות אותם לעבור בדיקות ומבחנים מספר פעמים. כמו כן, חוות דעת על היחסים בין ילדה או ילד לבין הוריהם או בני משפחתם מטעם צד אחד בלבד, בלי שהמומחה ייפגש עם הצד השני, אינה יכולה לשקף את מצבם הנכון של הילדה או הילד במשפחתם. נוסף על כך, תיקון זה נועד לצמצם את המקרים שבהם מוגשת חוות דעת כאשר בית המשפט סבור כי אין בה צורך לשם קבלת ההחלטה.

על כן, מוצע כי בית המשפט לא ייענה לבקשה למנות מומחה מטעם בעל דין, אלא לאחר שקיבל חוות דעת מיחידת הסיוע או תסקיר מעובד סוציאלי שבהם המלצה על מינוי מומחה מטעמו של הורה או מטעמם של ילדה או של ילד. הוראה זו עולה בקנה אחד עם סעיף 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, המגדיר בין השאר את תפקידי יחידת הסיוע, והם: שירותי אבחון, ייעוץ וטיפול בענייני משפחה והעמדת מומחים לרשות בית המשפט. התיקון המוצע יאפשר אפוא לבית המשפט להפעיל שיקול דעת מושכל בעניין מינוי מומחה מטעם בעל דין ולמנוע מינוי מומחה שמעוניין בעל דין להביא לשם הארכת ההתדיינות ולייקור שלא לצורך של ההליכים בבית המשפט.

סעיף 26

מוצע לתקן את חוק בתי דין דתיים (יחידות הסיוע), התשע"א-2011, ולקבוע הוראה דומה להוראה המוצעת בסעיף 8(ב1) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, לעניין הגשת חוות דעת מומחה לבית הדין.

סעיף 27 לפסקאות (1) עד (6), (9), (11) ו-(12)

מוצע לבטל את מרבית הוראות הפרק השני לחוק הכשרות המשפטית העוסק ביחסי הורים וילדיהם הקטינים (סעיפים 14 עד 17, 19, 22 עד 25, 27, 28 עד 30 ו-32 לחוק הכשרות המשפטית).

כמו כן מוצע לתקן את הוראות סעיפים 26, 31, 33(א), 64, 76 ו-80 לחוק הכשרות המשפטית, באופן שיותאמו למונחים ולהסדרים החדשים שנקבעו בחוק המוצע.

לפסקה (7)

מוצע לקבוע הסדר מפורט בסעיף 33א לחוק הכשרות המשפטית, לעניין מינוי אפוטרופוס נוסף על הורה, במקרה שבו מת אחד ההורים, הוגבלה או נשללה אחריותו ההורית או שאחד מההורים אינו ידוע או שלא הכיר בקטין כילדו. לא ימנה בית המשפט אפוטרופוס נוסף כאמור, אלא אם כן ראה סיבה מיוחדת לכך לטובת הקטין ולאחר שניתנה הזדמנות להורה או לשני ההורים, לפי העניין, להשמיע את טענותיהם.

לפסקה (8)

מוצע להחליף את סעיף 38 לחוק הכשרות המשפטית שעניינו תפקידי האפוטרופוס לקטין ולפסול דין, באופן המדגיש את התפיסה החדשה של אחריות הורית לקטין, כמשמעותה בסעיף 7 לחוק המוצע, במקום התפיסה של אפוטרופסות על הקטין.

לפסקה (10)

מוצע להחיל את הוראת סעיף 68(א) לחוק הכשרות המשפטית, שעניינו סמכות כללית למתן אמצעי שמירה זמניים או קבועים בידי בית המשפט, גם על הגבלה או שלילה של האחריות ההורית לפי החוק המוצע.

סעיף 27

מוצע לקבוע כי תחילתו של החוק המוצע תהיה 30 ימים מיום פרסומו.

סעיף 28

לאור ביטול מרבית ההוראות הנוגעות להורים וילדיהם הקטינים הקבועות כיום בפרק השני לחוק הכשרות המשפטית, ובהן סעיף 14 לחוק האמור הקובע כי "ההורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים", ולאור החלפת המונח "אפוטרופסות" בהקשר של הורים למונח "אחריות הורית", מוצע לקבוע הוראה כללית שתתאים את הוראות החקיקה הקיימת למונחים של החוק המוצע. כך מוצע לקבוע, כי כל חיקוק אשר ערב תחילתו של החוק המוצע חל על אפוטרופוס טבעי של קטין כמשמעותו בסעיף 14 לחוק הכשרות המשפטית כנוסחו ערב ביטולו בסעיף 26(2) לחוק זה, יחול מיום תחילתו של חוק זה ואילך על הורה של ילדה או ילד כהגדרתם בחוק זה.

הצעת החוק קודמה בשיתוף עמותת "הורות משותפת=טובת הילד".

הצעות חוק דומות בעיקרן הונחו על שלחן הכנסת התשע-עשרה על ידי חברת הכנסת גילה גמליאל וקבוצת חברי כנסת (פ/1764) ועל ידי חברת הכנסת עדי קול (פ/1889).

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
כ"ב באייר התשע"ה – 11.5.15